

Hospodaření podniků polní výroby

Šetření FADN, realizované pracovníky ÚZEI, tedy příspěvkovou organizací Ministerstva zemědělství, představuje pravidelný každoroční sběr dat a významný zdroj informací o hospodaření zemědělských podniků v České republice. Farmy jsou při hodnocení tříděny podle různých kritérií. V tomto článku se budeme soustředit na podniky specializované na polní výrobu a jejich výsledky v roce 2018. Jedná se o podniky, jejichž celková produkce je z více než dvou třetin tvořena produkcí polní výroby. V rámci ČR se jedná o 6650 podniků tohoto výrobního zaměření.

Podniky byly rozděleny do čtyř skupin podle své ekonomické velikosti (EV) – malé, střední, velké a velmi velké. Ekonomická velikost je dána celkovou hodnotou standardní produkce podniku. Dále byla u podniků odlišena právní forma, tedy rozdělení na podniky fyzických osob (PFO) s daňovou evidencí a podniky právnických osob (PPO) s podvojným účetnictvím.

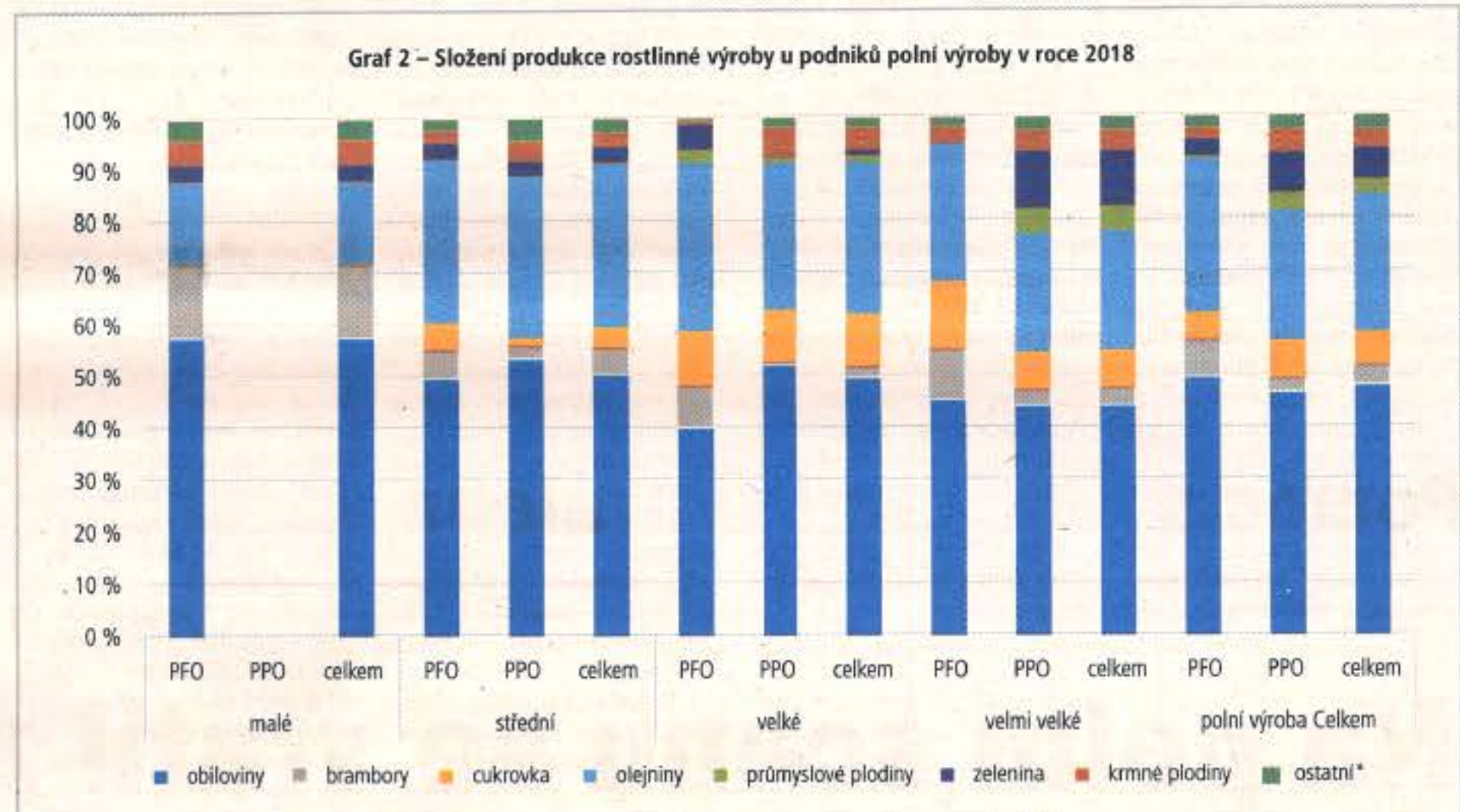
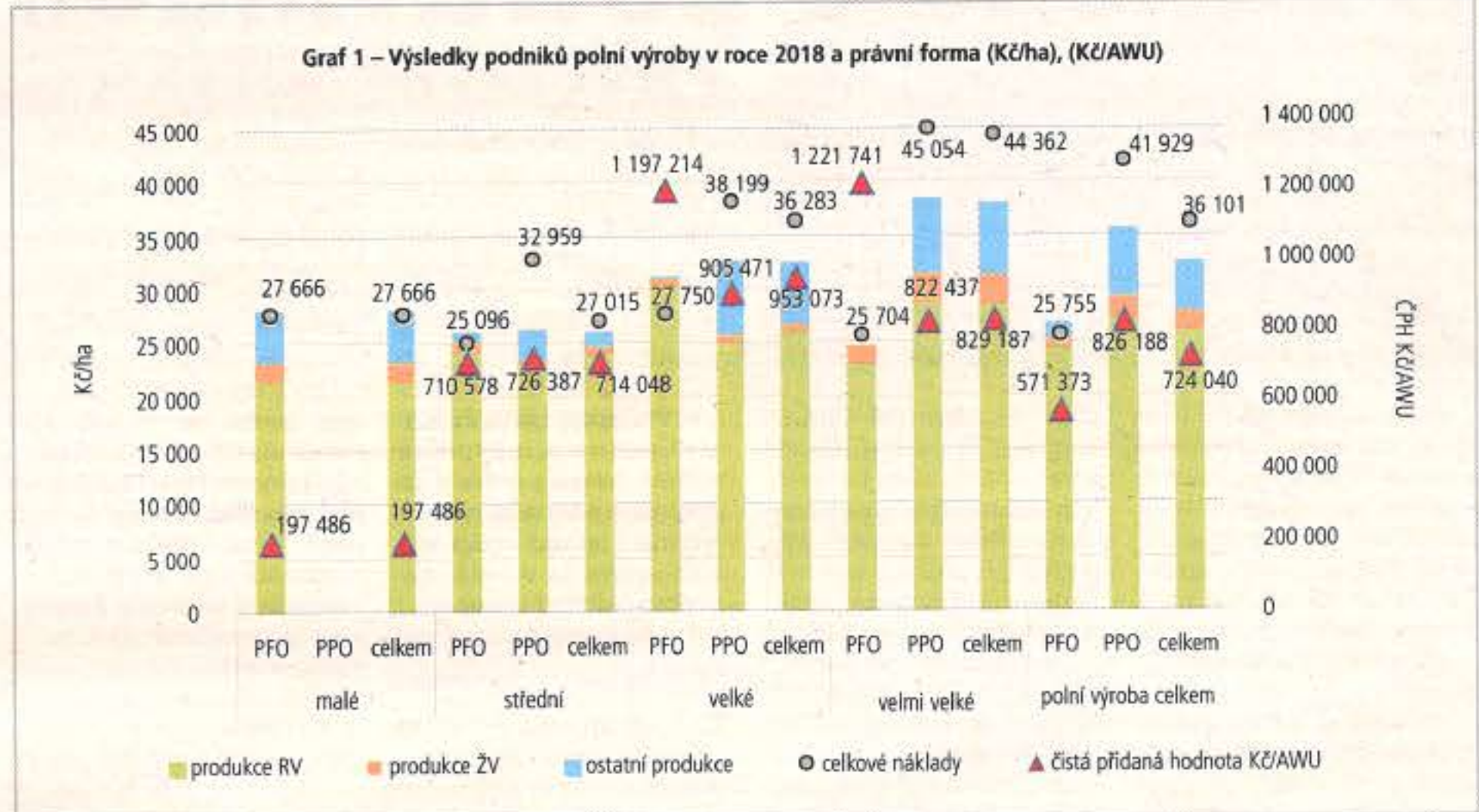
Hodnocený výběrový soubor zahrnoval celkem 459 podniků, z toho 286 PFO a 173 PPO. Kategorie malých PPO nebyla kvůli malému počtu subjektů v souboru vyhodnocována samostatně. Malé farmy tvořily 13 % zpracovávaného souboru, střední 52 %, velké 15 % a velmi velké 20 %. Průměrná výměra malých podniků byla 23,46 ha, středních 145,68 ha, velkých 649,31 ha a velmi velkých 1 642,27 ha. Průměrná hodnota pracovní náročnosti se v roce 2018 u podniků tohoto výrobního zaměření pohybovala okolo hodnoty 1,87 ročních pracovních jednotek (AWU)/100 ha. Počet chovaných zvířat byl v průměru 6,63 dobytčí jednotky (DJ)/100 ha.

Celková produkce podniků polní výroby je z 81 % tvořena produkcí rostlinné výroby, živočišná produkce tvoří pět procent. Výjimkou jsou malé podniky, u nichž tvoří rostlinná produkce (RV) pouze 77 % celkové hodnoty (graf 1). Necelých 18 % pak u nich představují příjmy z ostatní produkce. V průměru se příjmy z ostatní produkce podílí na celkové hodnotě zhruba 14 %, jsou však velmi výrazně rozdílné mezi podniky fyzických a právnických osob. Ve skupinách středních až velmi velkých podniků představují příjmy z ostatní produkce PFO méně než 5 % z celkové hodnoty, zatímco u PPO se podíl pohybuje mezi 11 až 21 %. Zhruba třetina (37,4 %) je zastoupena příjmy ze služeb poskytovaných jiným subjektům.

Dominantní složkou rostlinné výroby je pěstování obilnin (graf 2), které tvoří v průměru 47,7 % z produkce RV. Se zvyšující se ve-

likostí farmy klesá podíl obilnin na celkové produkci. Je zřejmé, že větší podniky mohou více diferencovat svou produkci. Pěstování ozimé pšenice se v roce 2018 věnovalo v průměru 95,2 % farmám polní výroby. Jarní pšenici pěstovalo pouze 30,3 % farmám, převážně podniky střední a velmi velké velikosti. Jarní ječmen byl pěstován v 64,7 % podniků této specializace. Ozimý ječmen pěstovalo 18 až 40 % farmám, průměrný podíl stoupal společně s ekonomickou velikostí. Oves pěstovalo v průměru 21,6 % podniků bez ohledu na ekonomickou velikost a žito 8,5 % podniků. Kukuřici na zrno nebo na siláž pěstovalo shodně necelých 20 % podniků.

Druhou skupinou jsou olejnin, jejichž podíl na produkci RV, s výjimkou malých farmám, také klesá se vzrůstající velikostí podniku. V průměru představuje 26,4 % produkce rostlinné výroby (od 31,6 % u středních podniků po 22,9 % u velmi velkých podniků). Řepka byla pěstována v necelých 79 % podniků. Ačkoliv u podniků velké a velmi velké velikosti tvoří menší podíl z produkce RV, na svých pozemcích ji pěstovalo přes 90 % farmám těchto velikostí a byla tak po ozimé pšenici druhou nejčastěji pěstovanou plodinou. Hořčici a mák pěstovalo v průměru 13,5 % farmám velikosti střední až velmi velké. U malých farmám byla hořčice pěstována pouze ve třech podnicích a mák na pěti farmách. Na malých farmách (PFO) představuje pěstování olejnin zhruba stejný podíl produkce jako brambory (asi 15 %). Střední až velmi velké podniky dělí svou produkci ostatních skupin plodin (okopaniny, ovoce, zelenina, krmné a průmyslové plodiny) mezi jedním až 11 % produkce RV. U velkých podniků tvoří 10,7 % produkce z pěstování cukrovky. U velmi velkých PPO tvoří 10,8 % pěstování zeleniny. PFO se pěstování zeleniny téměř nevěnují. Necelá čtvrtina produkce RV tvoří pěstování krmných plodin. Podíl produkce z průmyslových plodin stoupá společně s ekonomickou

velikostí, u velmi velkých PPO tvoří 5,3 % produkce RV.

Podíl nákladů na produkci je u PPO v průměru téměř o polovi-

nu vyšší než u PFO, zároveň tento podíl, s výjimkou malých farmám, stoupá s ekonomickou velikostí. Naproti tomu s velikostí podniku

klesá podíl dotací a podpor na produkci. Zhruba 60 % provozních dotací a podpor je tvořeno dotací SAPS, včetně greeningu a mladého zemědělce. Podíl plateb na oblasti s přírodními nebo jinými zvláštními omezeními (ANC) klesá s velikostí podniku. Zhruba čtvrtinu dotací představují ostatní dotace na výrobu, nejvíce podpory na obnovitelné zdroje energie (u PPO 43 až 52 % ostatních dotací) a podpora na pěstování plodin (u PFO 18 až 50 % ostatních dotací).

Důležitým kritériem hodnocení hospodaření podniků je hodnota čisté přidané hodnoty (ČPH) přepočtené na hektar nebo roční pracovní jednotku (AWU), která vypovídá o ekonomické výkonnosti podniku. Tvoří ji hodnota celkové produkce a provozních podpor snížená o výrobní spotřebu a odpisy. Výsledná hodnota tak představuje zdroje podniků dostupné k úhradě nezahrnutých nákladů (mzdy, půda, kapitál) a k tvorbě zisku. Průměrná hodnota ČPH/ha stoupá s EV podniku (z 9410 Kč/ha na 15 196 Kč/ha). Hodnota

ČPH/AWU je ovlivněna počtem pracovních jednotek. Podniky polní výroby vykazují v průměru 1,87 AWU/100 ha. Nízká hodnota ČPH/AWU u malých podniků je důsledkem vysokého pracovního zatížení (4,85 AWU/100 ha), vysokou hodnotu u PFO velkých a velmi velkých podniků ovlivňuje nízká hodnota AWU (1,36 a 0,87 AWU/100 ha).

Výrobní zaměření polní výroby dosahuje v rámci hlavních sledovaných specializací (produkce mléka, chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat zkrmlujících objemnou píci, chov prasat a drůbeže, smíšená výroba) nejvyšší úroveň ČPH/AWU a může být tak považována za jedno z nejvíce efektivních výrobních zaměření. Intenzivní rostlinná výroba však přináší rizika pro kvalitu půdy a vody a zachování biodiverzity. Je také třeba mít na paměti důležitost živočišné výroby pro zachování udržitelného zemědělství.

Zuzana Fuksová
Monika Hlaváčová
Ústav zemědělské ekonomiky
a informací